

Utrjevanje znanja – Stara Grčija

1. Prve razvite civilizacije na evropskih tleh

Ponovi:

1. Naštej obdobja starogrške zgodovine.

- Minojska civilizacija; 2000 - 1500 pr. Kr
- Mikenska civilizacija; 2000 - 1200 pr. Kr
- Temna doba; 1200 - 800 pr. Kr
- Arhaična doba; 800 - 500 pr. kr
- Klasična doba; 500 - 323 pr. Kr
- Helenistična doba; 323 - 30 pr. Kr

2. Opiši značilnosti minojske civilizacije.

- nastala je na otoku Kreta okoli 2200 pr. Kr.
- najbolj znano mesto je Knosos (palača, legenda o Minotavru in labirintu)
- prebivalci so bili dobri pomorščaki in trgovci,
- uničena okoli leta 1400 pr. kr (vulkanski izbruhi, Mikenci)

3. Opiši značilnosti mikenske civilizacije.

- nastala na začetku 2. tisočletja na Peloponezu (pleme Ahajcev)
- glavno mesto so bile Mikene (kiklopski zidovi, levja vrata),
- vojaška civilizacija, gradijo utrjena mesta,
- ukvarjajo se s kmetijstvom in pomorstvom

4. Zakaj se je začela trojanska vojna?

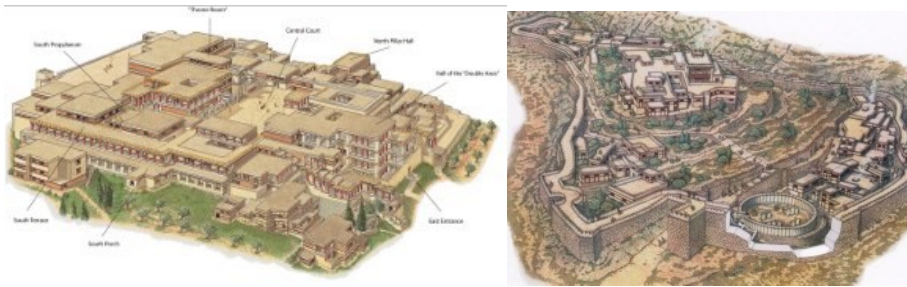
- po legendi je bil vzrok za trojansko vojno lepa Helena, ki jo je špartanskemu kralju ugrabil trojanski princ Paris,
- dejanski vzrok pa je grška želja po nadzoru trgovine v Egejskem morju.

5. Zakaj čas po propadu mikenske civilizacije imenujemo temna doba?

- v tem času je zaradi prihoda grških plemen prišlo do vsesplošnega nazadovanja (propad trgovine in obrti),
- iz tega obdobja je zelo malo pisnih virov.

Razmisli:

S pomočjo slik ugotovi, v čem sta se razlikovali minojska in mikenska civilizacija.

- Arheologi so ugotovili, da so bila minojska mesta brez obzidij (v tem času verjetno ni bilo veliko vojaških spopadov). Mesta mikenske civilizacije pa so bila močno obzidana in utrjena, kar govori o številnih vojnah med njimi.

Pojmi:

- minojska (kretska civilizacija) – razvita civilizacija na otoku Kreta
- mikenska civilizacija – vojaška civilizacija na polotoku Peloponez
- trojanska vojna – vojna med Grki in Trojanci
- Grki (Jonci, Dorci, Eolci ali Ahajci) – grška plemena, ki so se na območje grčije naselila v temnem obdobju
- temna doba – čas vsesplošnega nazadovanja na območju stare Grčije med leti 1200 – 800 pr. Kr.
- Homer – slepi grški pesnik, ki je domnevno napisal najbolj znana grška epa Iliado in Odisejo
- orakelj – prerokba

Zgodovinski viri;

»Ne dolgo zatem so v Atene že tretjič prišli pobiralci davkov s Krete. /.../ Ko je bil Androgej umorjen v Atiki, je njegov oče Minos [kralj Krete] proti Atenam vodil vojno. Tudi bogovi so nad Atene poslali kazen, saj sta jih prizadeli lakota in kuga in celo reke so presahnille. Orakelj jim je naročil, da morajo z Minosom skleniti mir in jeza bogov se bo umirila. Atenci so na Kreto poslali glasnike, ki so z Minojci sklenili sporazum. Atenci so vsakih devet let Minojcem plačali davek, in sicer so jim poslali sedem mladih mož in sedem devic /.../.«

(Plutarh, Življenje Tezeja, 1. stol. pr. Kr.)

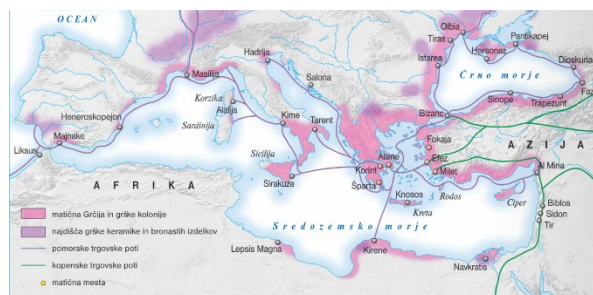
Zakaj so Atene morale plačevati davek Minojcem?

Zato, ker jim je orakelj naročil, da morajo s kraljem Minosom skleniti mir, da se jeza bogov umiri.

2. Grške mestne države in njihova širitev po Sredozemlju

Ponovi:

1. Kaj je bilo značilno za grške mestne države?
 - imenovani tudi polisi
 - samostojna mestna država z bližnjo poljedelsko okolico,
 - majhna po velikosti,
 - v središču mesta je bila agora (trg),
 - na vzpetini nad mestom je stala akropola (trdnjava s templji),
 - grški polisi so bili med seboj večkrat v vojni
2. Katere so bile najpomembnejše zgradbe v polisu in čemu so služile?
 - akropola – utrjan najvišji del polisa,
 - agora – trg (središče javnega življenja),
 - gledališče,
 - gimnazij – prostor za izobraževanje in telovadbo
3. Opiši vzroke za grško kolonizacijo.
 - presežek prebivalstva,
 - pomanjkanje obdelovalne zemlje,
 - razvoj trgovine,
 - družbena in politična nasprotja med polisi (vojne ...)
 - pustolovski značaj Grkov.
4. Opiši posledice grške kolonizacije.
 - pridobitev novih obdelovalnih površin,
 - razvoj pomorske trgovine,
 - kulturni stiki z ostalimi ljudstvi,
 - spori z ostalimi ljudstvi (predvsem Kartažani in Etruščani).
5. **Katera območja v Sredozemlju so poselili Grki?**
 - južni del Apeninskega polotoka ter Sicilijo → Velika Grčija
 - obale Črnega morja,
 - obale južne Francije,
 - dele španske obale,
 - del severne Afrike, manjša območja ob Jadranskem morju

→ Katera območja v Sredozemlju so poselili Grki?

Razmisli:

1. Zakaj je bila grška kolonizacija pomembna za Grke in zakaj za druga ljudstva?
 - Kolonizacija je bila za Grke pomembna, ker so sprejemali kulturne dosežke ljudstev s katerimi so prišli v stik (npr. od Feničanov so sprejeli črkopis).
 - S širjenjem po Sredozemlju so vplivali na razvoj ostalih ljudstev, predvsem Rimljanov, ki so od Grkov prevzeli veliko znanja.

Pojmi:

- polis – grška mestna državnica
- agora – ime za trg v polisu
- akropola – utrjen najvišji del polisa s templji
- demos – ime za ljudstvo v stari Grčiji (predvsem kmetje, obrtniki in trgovci)
- aristokracija – ime za plemstvo v stari Grčiji
- kolonizacija – načrtno naseljevanje ljudi, navadno na nenaseljena ali narodnostno tuja območja

3. Sparta in Atene - najmočnejša polisa

Ponovi:

1. Opiši značilnosti spartanske mestne države in njene družbe.

- Spartanska družba se je delila na;
 - spartiate – plemiči, ki so bili lastniki zemlje, upravljali so državo ter služili v vojski hoplitov,
 - periojki – kmetje, obrtniki, trgovci → bili so svobodni, plačevali so davke, niso imeli političnih pravic (to pomeni, da niso mogli sodelovati pri vodenju države)
 - heloti – sužnji, ki so se pogosto upirali (bili so potomci prvotnih prebivalcev – Ahajcev)
- Spartanska država je bila vojaško organizirana, vladala ji je aristokracija (plemiči), vojski pa sta poveljevala dva kralja.
- Življenje v Sparti je bilo podrejeno vojskovanju;
 - zelo stroga vzgoja otrok → spartanska vzgoja
 - cenili so dolžnost, moč in disciplino,
 - kultura jih ni zanimala.

2. Opiši atensko družbo.

- Atenska družba se je delila na;
 - demos – vsi polnoletni moški atenski državljani (lahko so sodelovali pri vodenju države),
 - ženske, otroci, tujci – bili so brez političnih pravic,
 - sužnji – brez pravic, delali so na poljih ali v hišah.
- v Atenah je sprva vladala aristokracija, oblika vladavine se je nato spremenila v demokracijo.

3. Katere so bile značilnosti atenske demokracije?

- za očeta atenske demokracije velja Klejsten;
 - uvedel je ljudsko skupščino, ki je sprejemala zakone (vsi so lahko sodelovali)
 - uvedel je črepinjsko sodbo (ostrakizem)
- v času Perikleja doživi atenska demokracija svoj višek;
 - uvedel je plačane uradniške službe, ki so bile določene z žrebom, izvoljen je bil samo vojaški poveljnik,
 - glavni organi atenske demokracije je postala ljudska skupščina,
 - obtožencem je omogočil zagovor pred poroto.

4. Kakšna je bila vloga Perikleja v atenski zgodovini?

- Periklej je vodil Atene do vsesplošnega razcveta, ki mu pravimo zlata doba;
 - dokončno je razvil atensko demokracijo,
 - Atene je vojaško okrepil (gradnja mornarice),
 - obnovil je mesto in atensko akropolo.

5. Primerjaj geografsko lego in velikost Sparte in Aten.

- Atene ležijo na polotoku Atika, ki ga v celoti obvladujejo (mesto je ležalo 10 km stran od obale)
 - imajo zelo ugodno lego v središču stare Grčije.
- Sparta se nahaja na jugu polotoka Peloponez,
 - obvladuje skoraj polovico polotoku in je po obsegu večja od Aten.

Razmisli:

1. Primerjaj razlike in podobnosti med spartansko in atensko mestno državo;
 - način vodenja polisa,
 - v Sparti državo vodi aristokracija
 - v Atenah je državo najprej vodila aristokracija, nato se je oblika vodenja spremenila v demokracijo
 - družba,
 - na vrhu spartanske družbe je aristokracija, ki ima vse pravice
 - v atenski družbi ima vse pravice demos (tako plemiči kot navadni in revnejši ljudje)
 - vojaška moč,
 - Sparta ima močnejšo kopensko vojsko
 - Atene imajo močnejšo mornarico
 - kulturna razvitost.
 - Sparta je kulturno slabo razvita
 - Atene so kulturno najbolj razvit grški polis (razvita znanost, umetnost, filozofija ...)

Pojmi:

spartiati – plemiški sloj v Sparti (potomci Dorcev)

perioiki – svobodni državljanji Sparte (brez političnih pravic)

heloti – sužnji v spartanski državi

spartanska vzgoja – ime za zelo strogo (vojaško) vzgojo otrok v Sparti

Drakon – atenski plemič, ki je dal v Atenah napisati prve zakone

črepinjska sodba (ostrakizem) – glasovanje o izgonu politika, ki se je zdel nevaren atenski demokraciji

Periklej – sposoben in spoštovan atenski politik, ki je opravljal številne uradniške (voditeljske) službe v Atenah

zlata doba Aten – čas največjega vzpona Aten (tudi Periklejeva doba) v 5. stoletju

porota – skupina državljanov, ki na sodišču skupno odloči ali je obtoženec kriv ali ne

reforma – spremembe, preoblikovanje, preureditev

Zgodovinski viri:

»Helotom so naložili sramotna dela, da bi jih sramotili. Zahtevali so, da nosijo kape iz pasje kože in da se ovijejo v kože. Da ne bi pozabili, da so sužnji, so jih vsako leto pretepli s predpisanim številom udarcev, kljub temu da niso naredili ničesar narobe. Če je helot presegel telesno težo, primerno za sužnja, ga je doletela smrtna kazen. Kaznovali so tudi tiste, ki bi helote morali nadzorovati in preprečiti, da se preveč ne zredijo.«

(Miron iz Priene, sredi 3. stoletja pr. Kr.)

Kakšen je bil v viru opisan odnos spartiatov do helotov?

Spartiatii so bili do helotov zelo kruti; pretepanje, smrtna kazen za preteške sužnje ...

4. Grki kot enotna kulturna skupnost

Ponovi:

1. Kaj je povezovalo Grke?
 - skupna grška vera in mitologija
 - skupne športne (predvsem olimpijske) igre,
 - grški jezik,
 - znanost,
 - umetnost,
 - sebe so imenovali Heleni, svojo deželo pa Helada.
2. Opiši značilnosti grške arhitekture.
 - najlepše grške stavbe so bili templji, ki so jih postavljali v čast bogovom,
 - najlepši je bil tempelj Partenon v Atenah, ki je bil posvečen boginji Ateni,
 - Atenska akropola je največji arhitektonski dosežek Stare Grčije,
 - iznašli so tudi gledališče, kot posebno arhitekturno stvaritev
3. Kaj je bilo značilno za klasično kiparstvo?
 - kipi so bili idealno (popolno) oblikovani,
 - upodabljali so človeka v gibanju
 - najbolj znana kiparja;
 - Fidija (kip Atene),
 - Miron (metalec diska)
4. Naštej dosežke grške znanosti.
 - Evklidova knjiga o geometriji (Elementi),
 - Pitagorov izrek,
 - Hipokratova prisega (zagovarja opazovanje bolnika in varovanje njegovega življenja),
 - razprave astronomov (Aristarh) o planetih in središču vesolja.

Razmisli:

1. Oceni zapuščino klasičnega obdobja starogrške kulture glede na njen današnji pomen.
 - Grki so postavili temelje evropski kulturi, znanosti, umetnosti in politiki,
 - so začetniki gledališča,
 - motivi njihove umetnosti so resnični in v gibanju,
 - mitologija se je umaknila opazovanju in poskusom,
 - številne izume uporabljamo še danes,
 - postavili so temelje današnji politični ureditvi (demokracija),
 - postavili so temelje filozofije ...

Pojmi:

- preročišča – templji v katerih so Grki spraševali bogove za nasvet (odločitev bogov je sporočila svečenica)
- olimpijske igre – najpomembnejše grške športne igre. Posvečene so bile bogu Zevsu, odvijale so se vsaka štiri leta v Olimpiji
- klasična umetnost – ime za starogrško umetnost v klasičnem obdobju (500 – 323 pr. Kr.)
- templji – stavbe, ki so jih Grki gradili v čast bogovom
- dramatika – literarno delo v obliki dialogov, ki so ga iznašli Grki (komedije in tragedije)
- filozofija – ljubezen do modrosti (iskanje resnice o svetu)
- Sokrat – utemeljitelj zahodne (evropske) filozofije
- Herodot – prvi zgodovinar, »oče zgodovine«, napisal zgodovino grško-perzijskih vojn
- Hipokrat – najbolj znan zdravnik Stare Grčije (znana je njegova prisega)
- ideal – najvišji vzor
- učenjak – kdor ima obsežno in poglobljeno znanje s področja znanosti

Zgodovinski vir:

»Herodot iz Halikarnasa vam v svojem delu predstavljam ugotovitve svojega raziskovanja. Namen mojega dela je preprečiti, da bi čas izbrisal sledove človeštva in ohraniti slavo pomembnih in izjemnih dosežkov, tako Grkov kot tudi drugih ljudstev. Posebno pozornost sem namenil vzrokom sovraštva med Grki in drugimi ljudstvi.«

(Herodot, Zgodbe, 5. stol. pr. Kr.)

Zakaj je Herodot zapisoval dogodke?

Zato, da bi preprečil, da bi čas izbrisal sledove človeštva in ohranil slavo pomembnim in izjemnim dosežkom Grkov kot tudi ostalih ljudstev.

5. Grško-perzijske vojne in peloponeške vojne.

Ponovi:

1. Kaj je povzročilo (vzrok) grško-perzijske vojne?
 - Atenska pomoč Grkom v jonskem uporu proti perzijski nadoblast.
2. Opiši potek grško-perzijskih vojn (pomagaj si z zemljevidom).
 - najprej sledi napad Perzijcev; bitka na Maratonem polju (490 pr. Kr.) – zmaga Atencev,
 - leta 480 pr. Kr. sledi drugi napad Perzijcev;
 - bitka pri Termopilah – zmaga Perzijcev
 - bitka pri Salamini – zmaga Grkov,
 - bitka pri Platajah – zmaga Grkov
3. V katerem delu Grčije so se odvijali spopadi?
 - vojaški spopadi so se odvijali v osrednjem delu Grčija (predvsem v bližini polotoka Atika).
4. Zakaj so Grki zmagali v grško-perzijskih vojnah?
 - borili so se za lastno svobodo,
 - bolje so bili oboroženi,
 - imeli so dobre vojaške poveljnike in orožje,
 - poznali so domači teren.
5. Kakšne so bile posledice peloponeških vojn za grške polise?
 - oslabitev grških polisov,
 - uničenje gospodarstva,
 - vzpon Makedonije, ki si je podredila oslABLJENE grške polise.

Razmisli:

1. Zakaj je bila grška zmaga v grško-perzijski vojni pomembna za nadaljnji razvoj grških polisov?
 - Zmaga je Grkom omogočila petdesetletno obdobje miru, kar je povzročilo izjemen gospodarski in kulturni napredek za grške polise (npr. zlata doba Aten)

Pojmi:

- barbari – grško poimenovanje za vsa negrška ljudstva
- hopliti – grški vojaki (pešci), opremljeni s kopjem, ščitom, mečem, čelado in oklepom
- triera – grška bojna ladja (imela je tri vrste veslačev na vsaki strani)
- agresija – nasilje (napad)

Zgodovinski viri:

»Del velikanske [perzijske] vojske se je nato proti Grčiji odpeljal z ladjami, del pa je šel po kopnem. V severni Grčiji jih je spartanska vojska skušala zajeti v soteski Termopile. Perzijci so Spartance pozvali, naj odložijo orožje. 'Naj vas vse skupaj pobere!' se je glasil odgovor. 'Toliko puščic imamo,' so zagrozili Perzijci, 'da bomo z njimi omračili Sonce!' 'Še toliko bolje!' so odvrnili Spartanci, 'se bomo bojevali vsaj v senci.' Toda nek izdajalski Grk je Perzijcem pokazal pot čez hribe, tako da je njihova vojska Spartance obkolila in jih zajela. Vseh 300 Spartancev in njihovih 700 zaveznikov je padlo v boju. Nihče ni pobegnil. Takšen je bil namreč njihov zakon.«

(Vir: Ernest H. Gombrich, Kratka svetovna zgodovina za mlade bralce, Založba Grad, Ljubljana, 2005)

Katero vrtilino so v spopadu pri Termopilah izkazali Spartanci?

Hrabrost – kljub gotovi smrti se niso vdali ali pobegnili.

»Atenci so bili poraženi in sledilo je popolno uničenje – njihove ladje, njihova vojska – ničesar ni bilo, kar ne bi bilo uničeno, in le malo se jih je vrnilo domov.«

(Tukidid, Peloponeške vojne, 5./4. stoletje pr. Kr.)

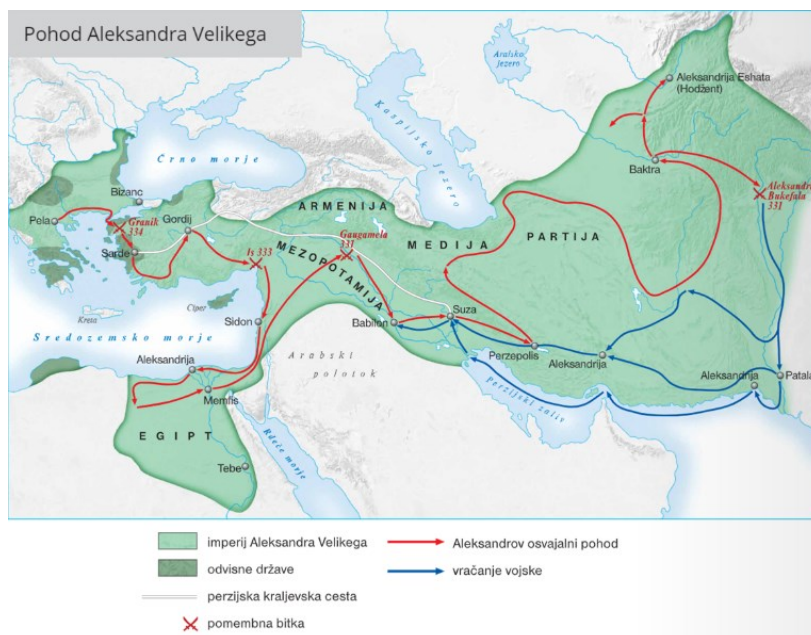
Kaj se je ob porazu zgodilo z atensko vojsko?

Atenska vojska je bila po porazu v peloponeških vojnah popolnoma uničena.

6. Aleksander Veliki in helenizem

Ponovi:

1. Kaj je bil največji uspeh Filipa II. Makedonskega na pohodu proti Grčiji?
 - Največji uspeh je bil to, da je grške polise najprej porazil, nato pa združil za skupni pohod proti Perziji.
2. Ob zemljevidu kronološko (časovno) navedi pomembne osvojitve Aleksandra Velikega.
 - bitka pri Graniku (334 pr. Kr.) – zasede malo Azijo,
 - bitka pri Isosu (333 pr. Kr.) – zasede Anatolijo ter Egipt,
 - bitka pri Gaugameli (331 pr. Kr.) – odločilna zmaga nad Perziji,
 - pohod proti Indiji (330-325 pr. Kr.) – razširi ozemlje do reke Ind.
3. Kaj se je zgodilo z Aleksandrovo državo po njegovi smrti?
 - Po smrti Aleksandra je izbruhnila vojna med njegovimi generali, ki so si državo razdelili na več delov.
4. Opiši značilnosti helenizma.
 - kulturno obdobje po smrti Aleksandra,
 - prišlo je do mešanja grške in vzhodnjaške (perzijske, egipčanske ...) kulture
 - grški jezik postane najpomembnejši
 - nastanek številnih mest po grškem vzoru
 - napredek znanosti

Razmisli:

1. Zakaj se Aleksandrova država po njegovi smrti ni mogla obdržati?
 - Aleksander zaradi zgodnje smrti ni imel časa, da bi utrdil oblast v državi,
 - po njegovi smrti ni bilo močne osebnosti, ki bi nadaljevala njegovo delo (njegov sin je bil mladoleten in je kmalu umrl),
 - častihlepnost njegovih generalov

Pojmi:

- Filip II. Makedonski – makedonski vladar, ki je povečal moč Makedonije (prenovil vojsko, ter premagal in združil grške polise)
- falanga – strnjena četa vojakov
- helenizem – obdobje grške zgodovine po smrti Aleksandra (323 – 30 pr. Kr.)
- Aleksandrija – največje kulturno in gospodarsko središče helenizma. Mesto je v Egiptu ustanovil Aleksander Veliki
- kolos – zelo velik kip

Zgodovinski viri:

»Dobil je vodo in se zahvalil tistim, ki so mu jo prinesli /.../. Potem jo je zлил v stran pred očmi vse armade /.../. Vojska je bila pretresena in hkrati ohrabrena, vsak vojak se je počutil, da je popil ravno toliko vode, kot jo je Aleksander zлил stran /.../.«

(Lucius Flavius Arrianus, Zapisi o Aleksandru, 1. stoletje)

Zakaj je bil Aleksander spoštovan poveljnik?

Zato ker je delil usodo s svojimi vojaki (podobno kot vojaki je tudi on z njimi trpel žejo).